

Stefański, Jerzy

Medalierstwo płockie w latach 1980-1987

Notatki Płockie 32/4-133, 43-56

1987

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Medalierstwo płockie w latach 1980—1987

*Próżna ufność w marmurze,
próżna i w żelazie.
To trwa po koniec świata,
co na papier wlezie*

Wacław Potocki

Temat „Płock” w medalierstwie plockim legitymuje się wieloletnią tradycją, tradycją utrwalania na małych krążkach rozwoju miasta, jego ważnych wydarzeń historycznych i postaci wielkich Polaków, w tym także wielu plockan, którzy na trwałe zapisali się w historii kraju i grodu Krzywoustego¹. Najnowsze dzieje miasta obejmujące lata 1980—1987 znalazły także swój wyraz w licznych pozycjach medalierskich. Wykonane w tym okresie medale powstały głównie z inicjatywy wielkich i średnich zakładów przemysłowych, organizacji społecznych i politycznych, a także administracji miejskiej.

Na podkreślenie zasługują wartościowe propozycje Janusza Majewskiego, prezydenta miasta w latach 1981—1985, dzięki któremu kolekcja rodzimych medali powiększyła się o kilka udanych pozycji. W okresie poprzedzającym rocznicę 80-lecia istnienia plockiej „Jagiellonki”², dyrektor szkoły, Tadeusz Kołodziejak zrealizował zamiysł wykonania trzech medali utrwalających historię szkoły i jej wkład w rozwój oświaty i kultury. Z udaną inicjatywą medalierską wystąpiło także Polskie Towarzystwo Archeologiczne i Numizmatyczne w Płocku, które wydało w roku 1984 medal „Pasowanie Bolesława Krzywoustego na rycerza”. W planach tego stowarzyszenia przewiduje się wydanie dalszych medali upamiętniających sławnych mazowszan.

Od pewnego czasu na terenie Kutna z interesującymi inicjatywami występuje Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Kutnowskiej, które staraniem działaczy i kolekcjonerów Lechosława Kubiaka i Henryka Lesiaka wydało już kilkanaście wartościowych medali, także o tematyce plockiej.

Wiele medali o dużych walorach artystycznych i ważnych treściach historycznych wydanych zostało z inicjatywy plockiej Petrochemii, Fabryki Maszyn Zniwnych im. Marcelego Nowotki, Zakładów Przemysłu Dziewiarskiego „Cotex”, Towarzystwa Naukowego Plockiego, Urzędu Miejskiego. Na listę wydawców medali wpisało się także Płockie Towarzystwo Muzyczne, Płockie Towarzystwo Fotograficzne i dwie szkoły średnie: „Małachowianka” i „Jagiellonka”. Wśród autorów, których medale dotyczą problematyki plockiej, znajdujemy nazwiska tych artystów, którzy trwale zapisali się już na kartach historii polskiego medalier-

stwa³. Znany artystą jest Edward Gorol⁴, absolwent Wydziału Rzeźby Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie. Jego dorobek twórczy liczy ponad 400 pozycji, obejmujących medale bite i lane, plakiety, medaliony, odznaki i ordery. Z Plockiem związany jest medal „II Kongres Krajoznawczy w Płocku” (1980 r.). Znany pisarz Wojciech Żukrowski o jego medalach napisał: „...ustawione w szeregi uderzają widza pomysłami interpretacji, świeżością ujęcia, doskonałością formy samego rysunku — i co może zadziwić przy jednolitym materiale — różnym nastrojem”. Godna przypomnienia jest twórczość Józefa Markiewicza-Nieszcza, wychowanka Wydziału Sztuk Pięknych Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu. Jest artystą o silnej indywidualności, jego prace odznaczają się subtelnym rysunkiem, harmonią kształtu i treści. W Płocku znany jest jego medal „Zasłużony pracownik Petrochemii” (1980 r.).

Z Plockiem związana jest od wielu lat znana projektantka monet i medali, absolwentka Państwowego Liceum Technik Plastycznych im. Kenara w Zakopanem i następnie Wydziału Rzeźby Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, Stanisława Wątróbska. Artystka od roku 1965 pracuje w Mennicy Warszawskiej, jest autorką ponad 70 medali i wielu monet. Prace jej charakteryzują się doskonałą kompozycją i przemyślaną syntezą, stanowią małe dzieła rzeźbiarskie. Przykładem jej prac o tematyce plockiej są medale: „XX lat plockiej Petrochemii”, „Za zasługi dla plockiej Petrochemii”, „XXX lat produkcji kombajnów w Płocku” i inne.

Piękny i wartościowy medal „Władysław Broniewski” wykonał rzeźbiarz, medalier i poeta w jednej osobie — Stanisław Sikora⁵, wychowanek Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie (1938 r.). Jego prace brały udział w ponad 300 wystawach krajowych i zagranicznych. Stanisław Sikora jest autorem licznych prac rzeźbiarskich, między innymi pomnika Stefana Żeromskiego w Kielcach, popiersia Fryderyka Chopina w Żelazowej Woli i innych. Do grona wybitnych artystów o dużej indywidualności należy niewątpliwie Anna Jarnuszkiewicz, zajmująca się od wielu lat rzeźbą, grafiką i medalierstwem. Artystka w swoim bogatym dorobku medalierskim posiada wiele interesujących i wartościowych medali dotyczących pol-

skiej kultury i Wielkich Polaków. Z ważnym wydarzeniem w dziejach naszego grodu związany jest medal „W 750 rocznicę lokacji miasta Płocka 1237—1987”, będący niewątpliwie dziełem sztuki, o dużej wartości artystycznej i znaczeniu historycznym.

Jednego z najwybitniejszych płocczan, Bolesława Krzywoustego, utrwalił w metalu znakomity rzeźbiarz batalista, Edward Majkowski⁶, autor pomnika Wyzwolenie Oświęcimia oraz wielu rzeźb i scen batalistycznych na terenie kraju.

Do grona wybitnie utalentowanych artystów rozporządzających bogatą skalą wyrazu i wspianym warsztatem twórczym należy Ewa Olszewska-Borys z Warszawy. Jest ona autorką ponad 40 medali ceramicznych i prawie 300 medali lanych i bitych. Medal autorstwa Ewy Olszewskiej „Szreńsk — 600-lecie nadania praw miejskich”, wykonany z ogromnym pieczytmem, przypomina postać wojewody płockiego Feliksa Szreńskiego.

Wśród medali prezentowanych w niniejszym artykule znajdują się także prace płockich medalierów, a wśród nich Stanisława Makulińskiego, płocczanina, laureata wielu konkursów na medal, autora ilustracji książkowych, projektanta wielu tablic pamiątkowych. Prace jego z zakresu medalierstwa odznaczają się graficznym, nieco stylizowanym ujęciem tematu i płaskim reliefem, są subtelnie modelowane.

Interesujące i wartościowe medale dla płockiego „Cotexu”, znanego producenta wyrobów dziewiarskich i płockiej Petrochemii, opracował Wiesław Nadrowski, mieszkaniec Płocka pochodzący z Sierpca, absolwent Wydziału Sztuk Pięknych Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu. Artysta specjalizuje się w rzeźbie, jednakże dość często sięga do małych form rzeźbiarskich, jakimi są medale i na tym polu odnosi sukcesy.

Wielkim entuzjastą i propagatorem sztuki medalierskiej oraz autorem wielu ciekawych i wartościowych medali jest Józef Gutowski, plastyk-amator, pracownik Rejonowego Przedsiębiorstwa Melioracyjnego w Płocku. W swoich pracach, posiadających już znamiona stylu dojrzałego, Józef Gutowski dał się poznać jako twórca, którego cechuje doskonałe znanstwo warsztatu i wycucie materiału.

Niezależnie od plastyków-amatorów, istnieje w mieście dość liczna grupa osób, które z racji zajmowanych stanowisk służbowych i zainteresowań kulturą i sztuką, inicjują wykonywanie medali oraz określają ich wygląd.

Wśród tych osób, jakże potrzebnych, by rozwijała się sztuka medalierska, znajdujemy takie nazwiska, jak: Jan Bartoszewski, Zbigniew Lech Dominik, Kajetan Górczyński, Wojciech Hetkowski, Roman Korpoliński, Ryszard Olczuk, Franciszek Olkowski, Grzegorz Woźniak i inni.

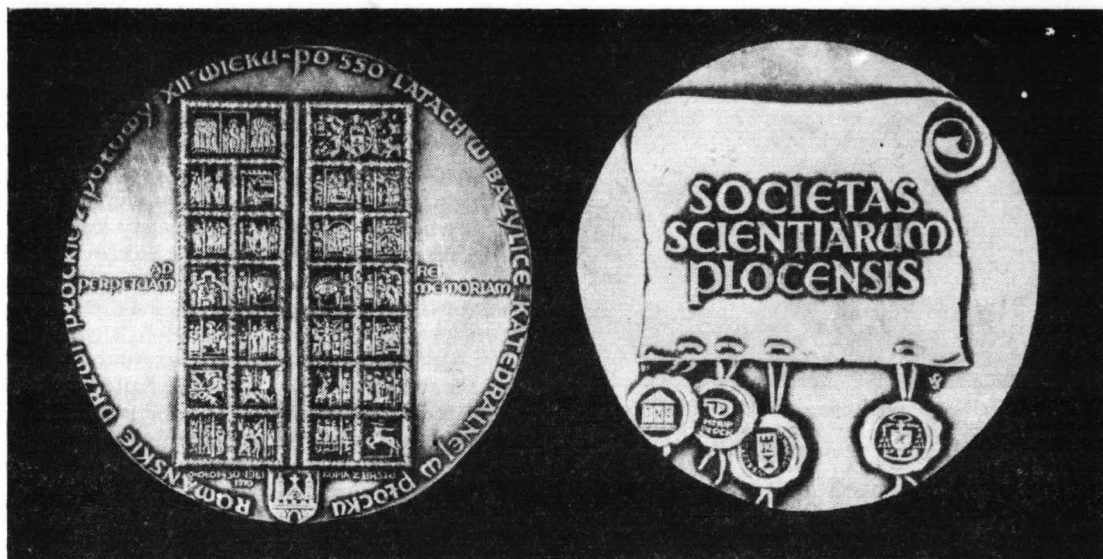
Ramy artykułów nie pozwalają na reprezentowanie wszystkich medali, jakie opracowano i wykonano w latach 1980—1987, stąd też ograniczę się do omówienia tych tylko, które moim

zdaniem są najbardziej reprezentatywne w tym okresie. W roku 1980 ukazało się ogółem w Płocku 17 medali o łącznym nakładzie 12 570 szt., wykonanych różną techniką. Wśród tych licznych medali uwagę zwraca interesujący krążek wydany przez płocką Petrochemię z okazji XX-lecia istnienia tego giganta polskiej chemii⁷. Autorką projektu graficznego jest Stanisława Wątróbska z Warszawy, a jej projekt zrealizowała Mennica Warszawska (nakład 1000 egz., tombak patynowany, srebrzony i oksydowany, Ø 70 mm). Jak przystało na wielką artystkę zawarła ona na awersie, zachowując klasyczną konwencję, ujmującą i pełną uroku panoramę Płocka od strony Wisły. Spoglądając na medal ma się wrażenie, że patrzą na nas wieki, patrzy prawie tysiącletnia historia miasta zamknięta w murach Bazyliki Katedralnej i Zamku Książąt Mazowieckich, w którym w odległych czasach rezydowali władcy Polski. W środkowej części awersu rysunek sfalowanej Wisły i napis: Mazowieckie Zakłady Rafinerijne i Petrochemiczne. Na tle wiślanej piasku duża litera „P” w retorcje. Na gładkim tle rewersu dominuje tematyka produkcyjna, gdyż medal — jak już zaznaczono — został wydany z okazji XX rocznicy istnienia Petrochemii. Znaczną jej część zajmuje stylizowany fragment instalacji petrochemicznej.

Drugi z medali wykonanych również w 1980 roku dotyczy II Kongresu Krajoznawczego⁸, jaki odbył się w dniach 11—13 kwietnia tr. w Płocku. Edward Gorol — autor projektu graficznego — stworzył dzieło bardzo wartościowe i jednocześnie dzięki przejrzystemu obrazowi, komunikatywne dla przeciętnego odbiorcy. Awers stanowi kwadrat wpisany w krag, na nim widok bardzo bliski każdemu płocczaninowi — interesujący fragment Wzgórza Zamkowego. Niżej na tle skarpy wiślanej, słowa pioniera polskiego krajoznawstwa, Aleksandra Jankowskiego: „Poznaj Swoj Kraj i Ojczyznę Służ”. W dole na tle stylizowanych fal Wisły, wizerunek orła z literą „P” na piersi, będący od XVI wieku herbem województwa płockiego. W kręgu rewersu wpisany kwadrat, na nim napis: II Kongres Płock 1980. W centrum, róża wiatrów, znak PTTK i napis (półkolem): Krajoznawczy. Tło kwadratu autor wypełnił szachownicą.

Medal autorstwa Edwarda Gorola, utrwalający kolejne ważne wydarzenie w historii miasta, stał się cenną pozycją w zbiorach płockich kolekcjonerów (1500 szt., Ø 70 mm, tombak patynowany).

Uboższy w medale był rok 1981, ponieważ kolekcja medalierska powiększyła się jedynie o jedną pozycję. Jest to medal „Romańskie Drzwi Płockie”, wybitny w Mennicy Warszawskiej (1500 egz. 10 egz. srebrnych Ø 80 mm, tombak patynowany, srebrzony i oksydowany), opracowany wstępnie przez Józefa Gutowskiego, a następnie przez Stanisławę Wątróbską (model w gipsie). Utrwała on w metalu ważne wydarzenie w dziejach Płocka i kultury polskiej, jakim było zawieszenie w dniu 23 XI

Medal wybitny w 1981 r. z okazji zawieszenia brązowej kopii Drzwi Płockich w Bazylice Katedralnej.

1981 r. kopii z brązu „Drzwi Płockich” z połowy XII wieku, a następnie w dniu 28 II 1982 r. jej poświęcenie przez Prymasa Polski ks. arcybiskupa dra Józefa Glempa.

Powrót po wiekach Drzwi Płockich do prastarej katedry we wspaniałej kopii, to przede wszystkim zasługa prezesa Towarzystwa Naukowego Płockiego dra Jakuba Chojnackiego, który zamysł wykonania kopii dla Płocka po 10 latach żmudnych starań doprowadził do końca.

Autor na gładkim tle awersu umieścił w kręgu prostokąta miniaturę Drzwi Płockich, będącą wierną kopią unikalnego zabytku, którego oryginał znajduje się w Soborze św. Sofii w Nowogrodzie Wielkim. Na wysokości kołatek poziomo napis dwuwierszowy w jęz. łacińskim o brzmieniu: *Ad perpetuam rei memoriam* (Na wieczną rzeczony pamiętkę). W dole pomiędzy rysunkiem herbu miasta Płocka napis: *Około 1430.1970.1981* (Kopia z brązu. W otoku napis: *Romańskie Drzwi Płockie z połowy XII wieku — po 550 latach w Bazylice Katedralnej w Płocku.*

Na kompozycję rewersu składa się częściowo rozwinięty pergamin z napisem w trzech wierszach o brzmieniu: *Societas Scientiarum Plocensis*. W dolnej części papirusu cztery pieczęcie symbolizujące: TNP, MZRiP, PKZ w Szczecinie i Warszawie oraz herb Biskupa Płockiego. Oznaczają one zbiorowy wysiłek osób i instytucji którego uwiecznieniem było wykonanie kopii oraz zawieszenie jej i poświęcenie w Bazylice Katedralnej.

Spośród dwóch medali wydanych w 1982 roku, na uwagę zasługuje krążek o tematyce sportowej, opracowany przez Ryszarda Olczuka, b. zawodnika a obecnie trenera PTW „Budowlani”, z okazji 100-lecia Płockiego Towarzystwa Wioślarskiego. Warto przypomnieć, że

to zasłużone dla płockiego sportu Towarzystwo posiada ponad stuletnią tradycję, znane jest z organizowania imprez i zawodów sportowych w wielu dyscyplinach, posiada od kilku lat status ośrodka szkolenia olimpijskiego w wioślarstwie. Autor w tondzie awersu na gładkim tle umieścił herb Towarzystwa, jaki był używany w okresie międzywojennym. Składają się nań takie elementy, jak: dwie wygięte dośrodkowo gałązki laurowe, korona królewska nad tarczą, powyżej dwie kotwice połączone wieńcem, dwa proporczyki flagowe i skrót Towarzystwa: PTW. W otoku na gładkim tle napis: *100 lat Płockiego Towarzystwa Wioślarskiego*. Na stronie rewersowej medalu autor umieścił napis w pięciu wierszach o treści: *Za zasługi dla wioślarstwa płockiego.*

Znaczne ożywienie w numizmatyce nastąpiło w roku 1983; cztery nowe medale o łącznym nakładzie 1720 szt., to wynik twórczych poszukiwań projektantów i działań wydawców. Ze względu na walory artystyczne i znaczenie historyczne, na szersze omówienie zasługują dwa medale: pierwszy autorstwa Zofii Samusik-Zaremby o nazwie „Srebrne Maski” i drugi autorstwa Ewy Olszewskiej-Borys wydany z okazji 600-lecia nadania praw miejskich Szreniowski.

Medal „Srebrne Maski”, to krążek ze srebra, opracowany graficznie przez Zofię Samusik-Zarembe, utalentowaną plastyczkę płocką, uprawiającą od wielu lat grafikę użytkową i malarstwo. Projekt artystki zrealizował Jerzy Stachurski, wykonując w latach 1983—1987 — 20 szt. medali (Ø 45 mm), „Srebrne Maski”, to najwyższe wyróżnienie przyznawane corocznie w drodze plebiscytu dla najlepszego aktora i kapitułę powołaną przez Zarząd Płockiego Towarzystwa Przyjaciół Teatru dla najlepszego twórcy spektaklu w teatrze płockim za reży-

Medal jednostronny wykonany w Zakładzie Jerzego Stachurskiego w Płocku w 1983 r. przez Płockie Towarzystwo Przyjaciół Teatru

serię, scenografię, opracowanie muzyczne itp. W roku 1984 pierwszy medal „Srebrne Maski” otrzymał Andrzej Maria Marczewski za realizację „Mistrza i Małgorzaty” Bulhakowa, zaś w wyniku plebiscytu publiczności — Jerzy Mazur.

Prezentowany medal charakteryzuje się ciekawym rozwiązaniem graficznym. Autorka na fakturowanym tle umieściła dwie połączone głowy, o wyraźnych cechach greckich. Górną część medalu, powyżej głów, zdobią stylizowane liście laurowe, którymi w starożytnej Grecji wieńczono zwycięzców w agonach, stąd stały się symbolem sławy i zwycięstwa.

Nie będzie chyba przesady w stwierdzeniu, jeśli powiem, że to kolejne dzieło Zofii Samusik-Zaremby, nie tylko budzi szacunek, ale jest przykładem umiejętnego wyeksponowania subtelnej piękna i wdzięku, symbolizującego niejako grę aktora i pracę reżysera. „Srebrne Ma-

ski” to rarytas, trudny do zdobycia przez kolekcjonerów.

Bezsporne walory historyczne i poznawcze posiada medal opracowany graficznie przez znakomitą warszawską plastyczkę Ewę Olszewską-Borys z okazji 600-lecia nadania praw miejskich Szeńskowi⁹. Wydany przez Oddział Polskiego Towarzystwa Archeologicznego i Numizmatycznego w Mławie, nie tylko przypomina historyczną rocznicę, ale także przybliża postać wojewody płockiego Feliksa Szeńskiego, który trwale zapisał się na kartach historii Szeńska i Płocka.

Z kolei kilka słów o rozwiązaniach graficznych prezentowanego medalu. Autorka posługując się głębokim reliefem i światłocieniowym tłem, umieściła na awersie zabytkowy kościółek, do dziś istniejący w Szeńsku, który wznosił prawdopodobnie ok. 1470 r. Jan ze Szeńska, dworzanin króla Kazimierza. Projektantka z dużym pietyzmem, po rzeźbiarsku, ukazała większy fragment kościoła z pięknym wykrojonym szczytem, bez wież, w głębi widoczną sygnaturką. Po prawej stronie napis: Szeńsk 600-lecie nadania praw miejskich 1383/1983. Po stronie lewej wydawca: PTAiN Mława.

Rozwinięciem awersu jest interesująca kompozycja graficzna rewersu, której środkową część wypełnia renesansowy nagrobek Feliksa Szeńskiego, mianowanego w r. 1532 z kasztelana dobrzyńskiego wojewodą płockim, fundatora i kolatora fary szeńskiej. Nagrobek tego zasłużonego wojewody znajduje się w kaplicy kościelnej i wykonany jest z marmuru. Na rewersie artystka przypomniała także słowa Szeńskiego, będące credem jego poglądów na życie: Żyłem dla Ojczyzny czyniąc jak tylko mogłem rzeczy słuszne, sprawiedliwe i pożyteczne. W zarysie nagrobka znajduje się napis:

Medal wybity w 1983 r. przez Polskie Towarzystwo Archeologiczne i Numizmatyczne Oddział w Mławie z okazji 600-lecia nadania praw miejskich Szeńskowi.

Feliks Szreński, a po stronie prawej u węgłowia daty: 1498—1554 i napis: Wojewoda Płocki. Prezentowany medal to przykład wykorzystania waloru rzeźbiarskiego w taki sposób, że nie czuje się płaskości krążka. Najlepiej daje się to zauważyć oglądając medal z boku. Wtedy pięknie prezentują się profile utrzymane w rygorach płaskorzeźby, często znacznie eksponowane. Jest to zamierzenie celowe artystki, osiągnięte w trakcie modelowania reliefu poszczególnych stron medalu.

W rocznicę 40-lecia Polski Ludowej z inicjatywy wielu płockich wydawców, na rynku medalierskim pojawiło się 11 nowych medali o łącznym nakładzie 3600 sztuk. Tematyka tych medali jest różnorodna, niektóre z nich nawiązują do obchodzonej rocznicy wyzwolenia Polski.

Interesujący i wartościowy medal wydała Fabryka Maszyn Żniwnych im. Marcelego Nowotki w Płocku, obchodząca w lipcu 1984 r. jubileusz 30-lecia produkcji kombajnów do zbioru zbóż¹⁰. Z okazji tego historycznego wydarzenia przypominającego wieloletni, zbiorowy wysiłek robotników, techników i inżynierów przy opracowywaniu konstrukcji, a następnie uruchomieniu i rozwoju produkcji seryjnej, początkowo „Vistuli”, a od roku 1971 całej rodziny „Bizonów” — Mennica Warszawska wydała medal pamiątkowy w nakładzie 500 egz. (Ø 70 mm, tombak patynowany).

Medal, którego autorką jest znana warszawska plastyczka, Stanisława Wątróbska, odznacza się ciekawym rozwiązaniem plastycznym, pomimo że posiada przecież charakter produkcyjny. Na awersie dominuje tematyka żniwna: w środkowej części kombajn „Bizon” z kabiną i widoczną sylwetką kombajnisty, podczas żniw. Dzięki zastosowaniu subtelnego rysunku i przemyślanej kompozycji graficznej, powstał

obraz bardzo liryczny: kombajn wkomponowany w łań zboża, na horyzoncie wiejski dom i rząd drzew różnej wysokości. W górnej części półkolisty napis o brzmieniu: XXX lat produkcji kombajnów w Płocku. W dole daty: 1954—1984. Przedział czasowy określony tymi datami stanowi ważny okres w ponad 100-letniej historii Fabryki. Warto przypomnieć, że 14 kwietnia 1954 r. został wykonany w zakładzie pierwszy kombajn zbożowy według wzorca radzieckiego. W okresie od maja 1954 r. do września 1971 taśmę montażową opuściło 19 tysięcy kombajnów, w tym głównie popularne niegdyś na naszych polach „Vistule”. W r. 1968 skonstruowano pierwsze kombajny z rodziny „Bizonów”, spełniające wymogi ówczesnego rolnictwa. W okresie od 1 września 1971 do połowy 1988 r. bramę Fabryki opuściło ponad 65 tys. tych maszyn. Znaczną część płaszczyzny rewersu wypełnia charakterystyczna panorama miasta od strony Wisły: Bazylika Katedralna ze strzelistymi, pełnymi zadumy wieżami i zamek. Zabytki te często przenoszone są za pomocą reliefu na medale, subtelnie modelowane, nadają nowego blasku i piękna pomnikom kultury na Starym Mieście. Poniżej rysunku skarpy wiślanej autorka umieściła rysunek znaczka firmowego i półkolisty napis o treści: Fabryka Maszyn Żniwnych im. Marcelego Nowotki w Płocku. Prezentowany medal stanowi nie tylko artystyczne utwalenie w metalu ogromnego dorobku załogi Fabryki, pracującej od wielu dziesiętków lat na rzecz rolnictwa, ale jest również miłą pamiątką dla tych, którzy go otrzymali za wkład pracy w rozwój zakładu i jego wyrobów produkowanych w latach 1954—1984.

W roku 1984 z inicjatywy Zarządu Oddziału Polskiego Towarzystwa Archeologicznego i Numizmatycznego w Płocku, Mennica Warszawska

Medal wybity w 1984 r. przez Fabrykę Maszyn Żniwnych im. Marcelego Nowotki w Płocku z okazji XXX lat produkcji kombajnów do zbioru zbóż

ska wybiła wartościowy medal z okazji zbliżającej się 900 rocznicy urodzin Bolesława III Krzywoustego¹¹. Autorem medalu o dużych walorach artystycznych i znaczeniu historycznym jest artysta rzeźbiarz Edmund Majkowski. Sceny przedstawione na awersie i rewersie nie tylko są pełne dynamizmu i ekspresji, ale ze względu na bardzo głęboki relief i batalistyczne potraktowanie tematu — bardzo sugestywne w swej treści. Złamanie klasycznego kształtu koła (w jakim najczęściej wykonuje się medale) spowodowało, że obraz stał się bardziej panoramiczny z widoczną głębią poszczególnych planów. Awers medalu przedstawia scenę pasowania młodego Bolesława na rycerza, która miała miejsce w święto Wniebowzięcia Panny Marii 15 sierpnia 1100 r. (na medalu według starych źródeł podany jest błędnie rok 1099). Autor medalu na podstawie przekazów historycznych zadbał o to, aby scena pasowania odpowiadała wymogom epoki. W prawej części awersu władca Polski, ojciec młodego Bolesława — Władysław I Herman w majestacie, z wyciągniętym mieczem w kierunku kłęczącego Bolesława. W głębi czterej rycerze, którzy trzymają: pas, miecz, ostrogi, tarczę i porzecz z wizerunkiem orła. Lewe obrzeże i częściowo górne wypełnia rysunek zgiętego drzewa dębowego, nadający walorów plastycznych scenie pasowania. Na dolnej wstędze napis: Płock 15 sierpnia 1099.

Powierzchnię rewersu na pierwszym planie wypełnia wspaniały rumak w galopie wraz z rycerzem, w głębi jeźdźcy na koniach ze wzniesionymi mieczami. Dwa sztandary na dalszym planie, na jednym zarys herbu Płocka, a na drugim orzeł. W dolnej części na trzech wstęgach napisy: Santok, Kołobrzeg, Psie Pole, będące symbolem walki i zwycięstwa Bolesława

z Krzywoustego z cesarstwem. Julian Ursyn Niemcewicz w *Śpiewach historycznych* w wierszu zatytułowanym *Bolesław Krzywousty*, o Psim Polu napisał:

*Blisko Wrocławia bój się krwawy wszczyną,
Brzmią w powietrzu trąby odgłosy,
Uderza księżę, w pień Niemców wycina,
Poległy trupów ich stosy;
Tłum psów żarlocznych pokrwawione szczątki
Okropnie wyjąc rozrywa;
A lud to miejsce dla srogiej pamiętki
Psim Polem dotąd nazywa.*

Medal Pasowania Bolesława Krzywoustego na rycerza autorstwa Edmunda Majkowskiego jest nie tylko małą rzeźbą batalistyczną, ale ze względu na zawarte treści, lekcją wychowania patriotycznego, lekcją przypominającą zmagania naszych przodków o utrwalenie granic Polski na zachodzie i północy.

Z okazji 40-lecia Polski Ludowej, płocki PRON w 1984 r. wydał medal pamiątkowy, przypominający tę ważną rocznicę w naszych dziejach powojennych. Autorem medalu jest płocki plastyk, znany medalier, Stanisław Makuliński, który na jego awersie w formie graficznej przedstawił dorobek płockiego przemysłu w minionym 40-leciu. W tondzie, będącej zarazem zerem do umieszczonej obok czwórki, której powierzchnię zdobią gałązki dębu, autor w trzech poziomych płaszczyznach przedstawił trzy podstawowe gałęzie przemysłu płockiego. W górnej części na falach pchacz, będący produktem Płockiej Stoczni Rzecznej, której tradycje sięgają lat dwudziestych naszego stulecia. W środkowej części autor umieścił wieżę, zbiorniki kuliste i inne urządzenia, charakterystyczne dla płockiej Petrochemii, która w 1985 r.

Medal wybita w 1984 r. przez płocki Oddział Polskiego Towarzystwa Archeologicznego i Numizmatycznego z okazji 900 rocznicy urodzin Bolesława III Krzywoustego

obchodziła 25 lat swego istnienia, a w lipcu 1987 r. przerobiła 200 mln ton ropy. W dolnej części kręgu kombajn do zbioru zbóż „Bizon” produkowany seryjnie w płockiej Fabryce Maszyn Żniwnych im. M. Nowotki od września 1971 r. Fabryka należy do najstarszych w kraju zakładów produkujących sprzęt i maszyny rolnicze od 1870 r. W górze półkolisty napis: Lat Polski Ludowej i daty: 1944—1984.

W kolistym, nieco wypukłym centrum rewersu herb miasta i fragment Wzgórza Zamkowego, na pierwszym planie Wieża Szlachecka i fragment Zamku Książąt Mazowieckich, w głębi Wieża Zegarowa. W otoku napis: Patriotyczny Ruch Odrodzenia Narodowego w Płocku.

Prezentowany medal jest pierwszym, wykonanym z inicjatywy PRON w Płocku.

Kolejnym medalem z grupy 11 wydanych w 1984 roku jest interesujący krążek autorstwa Stanisława Makulińskiego, wykonany w Państwowej Agencji Reklamowej w Bydgoszczy w nakładzie 200 szt., na zlecenie Rady Wojewódzkiej NOT w Płocku. Pomyślany został jako wyraz szczególnego uznania i wyróżnienia dla osób i przedsiębiorstw za wybitne osiągnięcia techniczne. Nie jest to pierwsza pozycja medalierska, jaka została wydana przez tę zasłużoną dla Płocka i regionu organizację. Już bowiem w latach poprzednich płocki NOT wydał dwa medale o charakterze pamiątkowym.

Obecnie wydany medal ma bardzo „płocki” charakter. Kolisty, fakturowany centrum awersu wypełnia herb miasta Płocka. W otoku, na tle koła zębatego, symbolizującego technikę w szerokim znaczeniu, napis o treści: Mistrz Techniki Woj. Płockiego.

Opracowując rewers medalu artysta sięgnął — zresztą nie pierwszy raz — do zabytkowej architektury, jaką podziwiali pokolenia i my współcześnie z nią obujemy, umieszczając w górnej części krążka na fakturowanym tle Bazylikę Katedralną i dwie wieże, będące pozostałością zamku. Obiekty te pomysłowo wkomponowane przez autora w naturalne środowisko, nadają medalowi wiele liryzmu i sentymentalizmu. W połowie medalu na tle wisłanej skarpy napis poziomo o treści: Rada Woj. w Płocku. Poniżej napisu, na fakturowanym tle, znak Naczelnej Organizacji Technicznej.

W r. 1986 Rada Wojewódzka NOT w Płocku przyznała pierwsze medale pracownikom Ośrodka Badawczo-Rozwojowego MZRiP za zajęcie I miejsca w wojewódzkich eliminacjach za znaczne osiągnięcia w dziedzinie techniki.

Spośród trzech medali wydanych przez „Jagiellonkę” z inspiracji ówczesnego dyrektora Tadeusza Kołodziejaka, wybrałem do zareprezentowania jedynie jeden ze względu na ograniczoną objętość artykułu. Autorem wybranego medalu, będącego wysokim wyróżnieniem dla osób, które w minionym okresie przyczyniły się do rozwoju szkoły, jest Stanisław Makuliński. Autor na fakturowanym tle awersu

umieścił herb szkoły wybrany w drodze szerokiego konkursu. Jest to tarcza z dwoma mieczami (pionowo) pomiędzy literami: LWJ, oznaczające skrót nazwy szkoły Liceum Władysława Jagielly. Tarcza, zwieńczona jest stylizowaną koroną królewską. W otoku na gładkim tle, dośrodkowo napis: Zasłużonemu. Po przeciwległej stronie dośrodkowo gałązka laurowa.

Na fakturowanym tle rewersu w środkowej części autor umieścił popiersie króla Władysława Jagielly, Patrona szkoły. Taki sam wizerunek, trzy czwarte w lewo znajduje się na dwóch pozostałych medalach wydanych przez „Jagiellonkę”. W otoku napis: Liceum Ogólnokształcące im. Wł. Jagielly w Płocku.

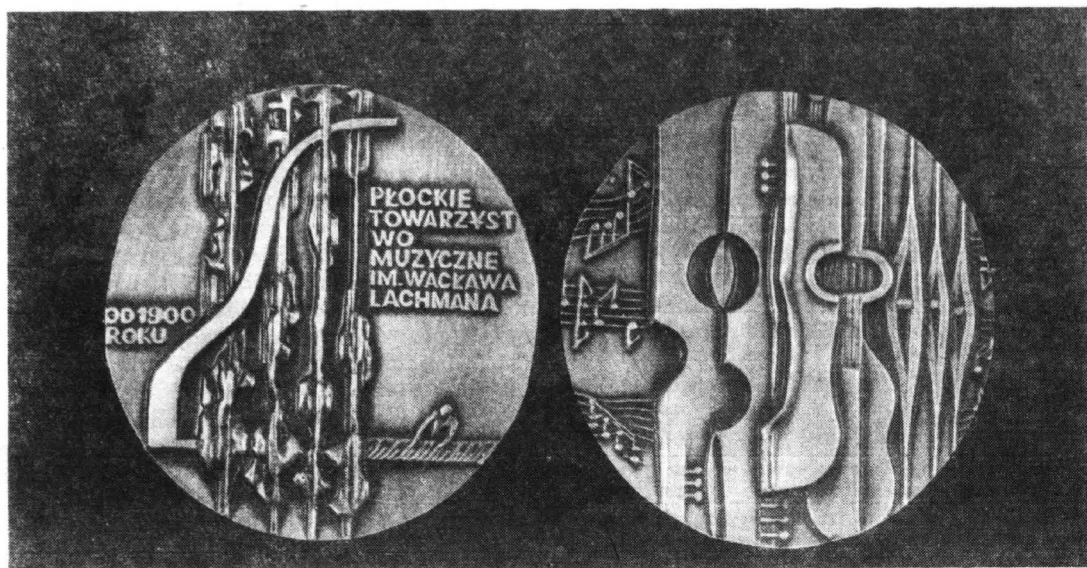
W okresie od 1984 do czerwca 1987 r. medalem „Zasłużonemu” uhonorowano następujące osoby: Jana Przyszlaka, Mariannę Rudzińską, Zygmunta Krzywińskiego, Zofię Sękowską, Karolinę Miałkiewicz, Zdzisława Kowalczyka, Eufemię Rękosiewicz, Władysławę Krasę, Stefanę Kulikowską, Wacława Kulińskiego, Janusza Konopkę, Natalię Białek, Wojciecha Stępniewskiego, Tadeusza Janiszewskiego, Tadeusza Kołodziejaka, Ryszarda Oldakowskiego.

Rok 1985 przynosi kolejne ciekawe i wartościowe realizacje projektów graficznych medali opracowanych przez rodzimych i warszawskich artystów plastyków. Podobnie jak w roku poprzednim, wykonanych zostało różną techniką 11 medali o łącznym nakładzie 3560 sztuk.

Wśród zrealizowanych pomysłów numizmatycznych prezydenta Janusza Majewskiego, uwagę zwraca medal „Za upowszechnianie kultury w Płocku”, autorstwa Stanisława Makulińskiego. Medale w niewielkim nakładzie, bo wynoszącym zaledwie 100 sztuk, wykonała Pracownia Metalowej Sztuki Zdobniczej w Warszawie Anny Łopieńskiej-Lipczyk, istniejąca od 1862 roku.

Prezydent Janusz Majewski kierując się społeczną potrzebą honorowania tych wszystkich, którzy w szczególny sposób upowszechniają kulturę w mieście, ustanowił specjalny medal pamiątkowy, który jest przyznawany wraz z dyplomem. Medal jest nie tylko miłym wyróżnieniem za pracę społeczną na niwie kultury, ale stanowi także interesującą pozycję numizmatyczną. Autor na awersie umieścił w górnej części, na gładkim tle herb miasta Płocka, poniżej poziomo na całej szerokości kręgu ornament rzeźbiarsko-architektoniczny — woluta, stanowiąc zwieńczenie kolumny. Na kolumnie napis poziomo o treści: Za upowszechnianie kultury w Płocku.

Znaczną część rewersu zajmuje cytat z Norwida o treści: „o sztuko! — Człowiek do ciebie powraca, jak do matki smutne dziecię”. Powyżej cytatu, na fakturowanym tle symbole oznaczające sztukę w szerokim znaczeniu: gęsie pióro, pędzel i maska. Prawe obrzeże wypełnia zapis nutowy fragmentu hejnału płockiego, symbolizujący w tym przypadku muzyków i kompozytorów.

Medal wybity w 1985 r. przez Płockie Towarzystwo Muzyczne im. Waława Lachmana z okazji Światowego Roku Muzyki i 85-lecia istnienia Towarzystwa

W latach 1986—1987 medalem autorstwa Stanisława Makulińskiego legitymującym się czystą, syntetyczną i komunikatywną wypowiedzią artystyczną, uhonorowano wiele osób, z różnych środowisk twórczych, naukowych i społecznych.

Drugim medalem o podobnej tematyce, opracowanym graficznie przez warszawską plastyczkę Janinę Barcicką, jest bardzo „grający” krążek wybity w Mennicy Warszawskiej na zamówienie Płockiego Towarzystwa Muzycznego im. Waława Lachmana z okazji 85-lecia istnienia Towarzystwa¹².

Prezentowany medal, o wydanie którego bardzo zabiegał dr Marcin Kamiński, wieloletni sekretarz PTM i animator kultury muzycznej w mieście — jest pozycją wartościową, opracowaną i wykonaną na bardzo wysokim poziomie artystycznym. Powierzchnię awersu przecinają pionowo cztery jak gdyby struny wkomponowane w otwarty fortepian, przy którym widać sylwetkę muzyka. Po stronie prawej napis poziomy: Płockie Towarzystwo Muzyczne im. Waława Lachmana. Po stronie lewej napis: Od 1900 roku. Stronę rewersową wypełniają instrumenty muzyczne (wiolonczela, skrzypce itp.) oraz nuty.

W przypadku prezentowanego medalu należy podkreślić, że interesujący i rzadko spotykany relief oraz światłocieniowa powierzchnia wokół napisów i motywów instrumentalnych sprawiły, że otrzymaliśmy wysokiej klasy medal, który wzbudził powszechne zainteresowanie nie tylko wśród numizmatyków.

Ważnym wydarzeniem w dziejach miasta w 1985 r. była uroczystość obchodzona 900. rocznica urodzin Bolesława Krzywoustego¹³. W bogatym programie obchodów opracowanym przez Zarząd Towarzystwa Naukowego Płockiego przewidziano m.in. wybitie medalu por-

retowego, upamiętniającego tę rocznicę. Opracowanie projektu graficznego zlecono Stanisławowi Makulińskiemu, który z powierzonej pracy wywiązał się iście po mistrzowsku. Autor na gładkim tle awersu, w jego środkowej części umieścił na wprost głowę wielkiego monarchy Bolesława III Krzywoustego. Wizerunek został opracowany na mało znanym dotąd portrecie Krzywoustego sporządzonym na podstawie badań antropologicznych czaszki władcy. Półkolisty napis w górze brzmi: 20.VIII.1985 Societas Scientiarum Plocensis. Półkolisty napis w dole: 900 rocznica urodzin Bolesław III Krzywousty. W środkowej części dwa napisy poziome: Płock i znaczek TNP.

Rewers posiada wielką wymowę historyczną, ponieważ autor projektu graficznego za sugestią dra Jakuba Chojnackiego nawiązał do plakatu „Szlakiem Krzywoustego” wykonanego w r. 1945 przez Włodzimierza Zakrzewskiego i udostępnionego przez Muzeum w Kołobrzegu. W górnej części rysunek orla z sarkofagu Władysława I Hermana i Bolesława III Krzywoustego znajdującego się w Kaplicy Królewskiej Bazyliki Katedralnej w Płocku (sprzed 1939 r.). Obok data: 1945. W środkowej części rewersu autor umieścił zarys mapy północnej części Polski, na której figurują nazwy dwóch miast: Kołobrzeg i Szczecin. Prastare te grody odegrały w życiu Bolesława niebagatelną rolę, rozślawiły jego męstwo, odwagę i hart ducha. Na tle zarysu mapy lewe profile dwóch żołnierzy: woja z czasów Bolesława w kolczudze i żołnierza polskiego w rogatywce z orłem piastowskim, trzymającego w ręce broń. Zestawienie tych dwóch żołnierzy symbolizuje powrót po wielu wiekach piastowskich miast do Macierzy, o które boje toczył Bolesław Krzywousty, a w czasie ostatniej wojny światowej żołnierz polski. Klamrą łączącą poszczególne elementy graficzne i historyczne rewersu jest pół-

Medal wybity w 1985 r. przez Towarzystwo Naukowe Płockie z okazji 900. rocznicy urodzin Bolesława III Krzywoustego

kolisty napis w dolnej części o brzmieniu: Szlakiem Krzywoustego.

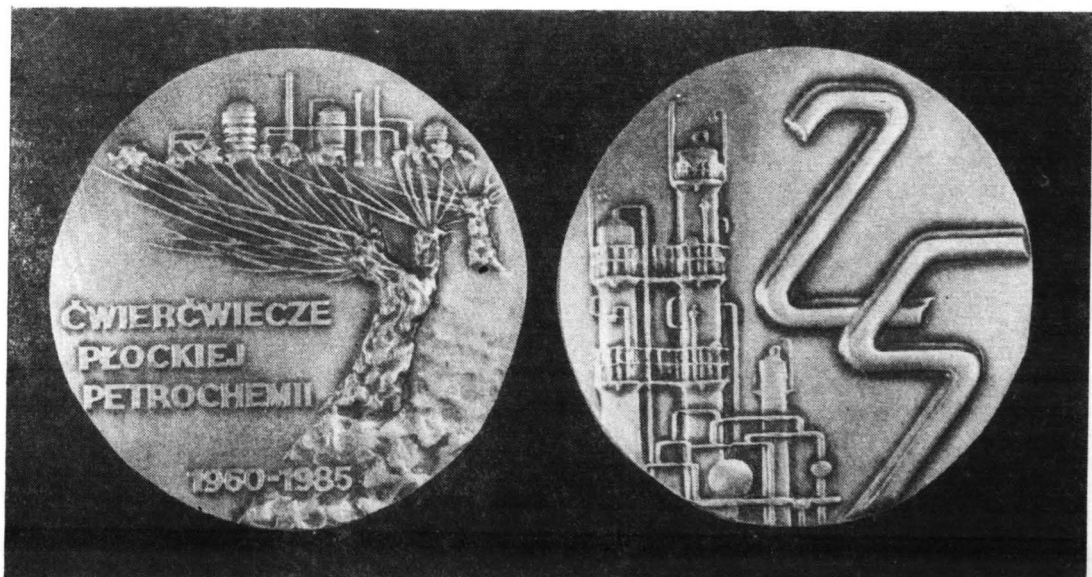
Prezentowany medal jest plastyczną lekcją historii oręża polskiego, syntezą biografii jednego z wielkich synów Ziemi Płockiej — Bolesława III Krzywoustego.

Kolejny medal wydany w 1985 roku dotyczy płockiej Petrochemii, która obchodziła jubileusz 25-lecia działalności¹⁴. Z okazji jubileuszu, niezależnie od przygotowania różnych wydawnictw i artykułów okolicznościowych, zadano także o wydanie medalu. Jego opracowanie powierzono młodemu artyście rzeźbiarzowi, Wiesławowi Nadrowskiemu, który swoje dzieło

wykonał z dużym pietyzmem. Medal jest bardzo plastyczny, przypomina nie tylko rocznicę Petrochemii, ale utrwała w metalu również piękny pejzaż mazowiecki, o którym Władysław Broniewski, tak pisał:

*Równino mazowiecka,
rozpostarta szeroko,
po tobie błądzi moje serce dziecka
i męży oko.*

Autor na gładkim tle rewersu, po stronie prawej umieścił charakterystyczny fragment krajobrazu mazowieckiego z rozłożystymi wie-

Medal wybity w 1985 r. przez Mazowieckie Zakłady Rafineryjne i Petrochemiczne z okazji ćwierćwiecza istnienia płockiej Petrochemii

rzebami, których wierzchołki połączone są z zarosem estakad kominów, wież i zbiorników Petrochemii. Obraz ten przeniesiony przez artystę za pomocą interesującego reliefu, jest mieszańcem Płocka bardzo bliski. Przypomina on zarazem i informuje, że:

*...Ma dwa oblicza moje miasto
Jedno
okryte patyną wieków
zadumane nad swą przeszłością
tysiącletnią
nad wiekami które przeszły
sennie i cicho
lub w postaci burz dziejowych
ale nie zdołały zatrzeć
śladów historii
Stary Rynek
Katedra
Wieża Szlachecka
szum Wisły jak przed wiekami
i zapach róż jak dawniej
A
drugie oblicze
jest nowe-młodzieńcze
tryskające milionem światel
rozjarzone płomieniem
syczących gazów
tętniące rytmem pracy
ogarnięte myślą o jutrze
pachnące naftą*

Lucyna Piotrowska
(Dwa oblicza — fragment)

W dolnej części awersu napis w trzech wierszach o brzmieniu: Cwierćwiecze płockiej Petrochemii. Poniżej, częściowo na gładkim i fakturowanym tle daty: 1960—1985.

Na gładkim tle rewersu, w lewej części trzy wieże z licznymi przewodami i drabinkami, jakie dominują w krajobrazie zakładu. Obok, po

stronie prawej cyfra 25 — oznaczająca lata istnienia zakładów, przypominająca kształtem części rurociągu, którym płynie ropa z Almietewska w Tatarii do Płocka.

Należy przyznać, że Wiesław Nadrowski z dużą pasją i zaangażowaniem przeniósł na mały krążek plastyczną wizję jubileuszu Petrochemii, osadzając go w pejzażu mazowieckim. Artysta pragnął w ten sposób podkreślić ścisły związek zakładów z ziemią nadwiślańską, na której powstały i rozrosły się w minionym ćwierćwieczu.

Jako ostatni z serii 11 medali, które zostały wykonane w roku 1985, pragnę zaprezentować interesujący krążek o charakterze rocznicowym, opracowany graficznie przez Franciszka Olkowskiego, pracownika płockich „Mostów”, kolekcjonera i propagatora sztuki medalierskiej. Medal wybiła Mennica Warszawska (w nakładzie 750 egz. Ø 70 mm, tombak patynowany, srebrzony i oksydowany) na zamówienie Płockiego Przedsiębiorstwa Robót Mostowych, które w 1985 r. obchodziło jubileusz 40-lecia działalności w polskim budownictwie mostowym.

Prezentowany medal nawiązuje do działalności płockich „Mostów” prowadzonej na terenie różnych województw w minionym 40-leciu. Na gładkim tle awersu autor umieścił napis w pięciu wierszach o brzmieniu: 40 lat w polskim budownictwie mostowym. Poniżej napisu, również na gładkim tle znak firmowy przedsiębiorstwa. W otoku napis o treści: Płockie Przedsiębiorstwo Robót Mostowych i daty: 1945—1985.

Interesująco i ciekawie przedstawia się rewers medalu, na którym autor, na fakturowanym tle przypominającym płótno, w części centralnej umieścił tarczę z herbem Płocka. Obok promieniście tarcze herbowe miast Polski z napisami nad nimi: Tczew, Włocławek, Warszawa, Łódź, Poznań, Pisz, Gdańsk. Są to miasta,

Medal wybita w 1985 r. przez Płockie Przedsiębiorstwo Robót Mostowych z okazji 40-lecia działalności w polskim budownictwie mostowym

w których płockie „Mosty” zaznaczyły trwale swoją obecność w postaci wiaduktów bądź innych ważnych obiektów dla gospodarki narodowej.

Medal Franciszka Olkowskiego należy zaliczyć do pozycji wartościowych, ponieważ utrwala on jeszcze jedno ważne wydarzenie w życiu gospodarczym i społecznym miasta, dorobek Płockiego Przedsiębiorstwa Robót Mostowych.

W roku 1986 zmniejszyła się nieznacznie ilość wykonanych medali do 7, natomiast nakład ich wynosił łącznie 3310 sztuk, tj. o 250 mniej w porównaniu do roku poprzedniego. Poczet otwiera medal, o którego opracowanie i wykonanie zabiegał prezydent Janusz Majewski. Jest to medal Laude Probus (łac. Chwała Prawemu), przyznawany za znaczący wkład w rewaloryzację płockiej Starówki.

Warto chyba w tym miejscu przypomnieć, że płocka Starówka, gdzie skupia się większość architektury sakralnej i świeckiej, zawsze budzi zrozumiałe zainteresowanie turystów, którzy odwiedzają nasze miasto. Stanowi ona piękny i trwałe pomnik kultury, jaki pokolenia wystawiły miastu i jego mieszkańcom. Nagromadzone tu wartości materialne naszej kultury nie są jednak wieczne i wymagają troskliwej opieki z naszej strony.

Zrozumiałe więc się staje, że władze miejskie w ostatnich latach czynią wiele, aby zabezpieczyć stabilność skarpy i wzgórze, na którym mieszczą się perły naszej architektury pamiętające czasy lokacji miasta sprzed 750 laty i uratować jedyną, niepowtarzalną część miasta.

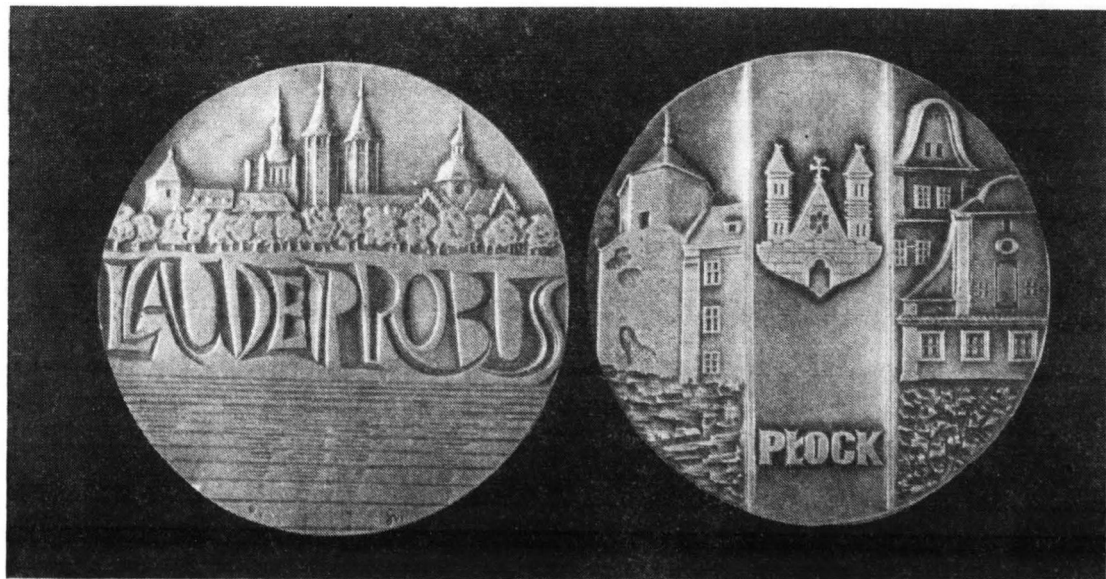
Autorem medalu jest Stanisław Makuliński, który w tym przypadku na awersie przedstawił panoramę miasta nieco inaczej. Poprzez wyeksponowanie nowych, ciekawych detali (ka-

tedry i zamku) oraz dodatkowe powtórzenie tej pięknej panoramy jako odbicia w lustrze Wisły spowodowało, że otrzymaliśmy medal bardzo wyrazisty w swej wymowie artystycznej i jasny w formie. O wysokich walorach medalu zadecydowało również liternictwo, które w tym przypadku ciekawie wkomponowane w zbrocze skarpy, symbolizuje niejako, że jest ona zagrożona i należy ją ratować.

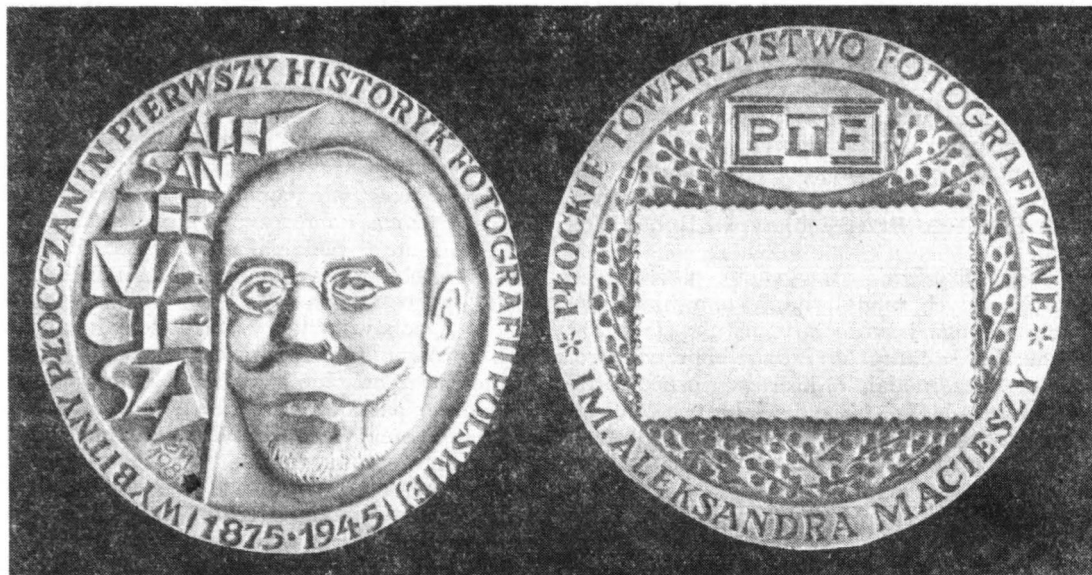
Rewers autor podzielił na trzy części: w pionowo wglębiony, wąski prostokąt umieszczony został herb miasta Płocka i napis (poniżej) Płock. Z boków, obiekty architektury zabytkowej, zarówno te najstarsze, od wieków podziwiane przez pokolenia płocczan i turystów, jak i młodsze, pochodzące z ubiegłego stulecia. Po lewej stronie Wieża Szlachecka z przylegającym fragmentem zamku płockiego. Ciekawa faktura przed obiektami i światłocieniowe tło dodają plastyczności architekturze. Po prawej stronie dwie barokowe kamienice (na pierwszym planie dom przy ul. Grodzkiej 2, widok od strony Starego Rynku), przed budynkami powierzchnia o fakturze bruku.

Medal „Laude Probus” autorstwa Stanisława Makulińskiego należy do grupy tych płockich numizmatów, które sprawiają uhonorowanemu radość i satysfakcję z otrzymanego dzieła sztuki.

Podobne walory artystyczne ma także drugi z prezentowanych medali, wykonanych w roku 1986, którego projekt graficzny i model w gipsie — podobnie jak poprzedniego — opracował Stanisław Makuliński. Jest to medal wybity w Mennicy Warszawskiej (Ø 80 mm, tombak patynowany) w niewielkiej ilości, bo wynoszącej zaledwie 100 szt., na zlecenie Płockiego Towarzystwa Fotograficznego im. Aleksandra Macieszy z okazji wybrania Patrona Towarzystwa.

Medal wybity w 1986 r. przez Urząd Miejski w Płocku z okazji ustanowienia wyróżnienia — medalu „Za udział w rewaloryzacji płockiej Starówki”

Medal wybitny w 1986 r. przez Płockie Towarzystwo Fotograficzne im. Aleksandra Macieszy z okazji wybrania patrona Towarzystwa

Autor w zagłębionym kręgu, na gładkim tle awersu umieścił delikatny rysunek głowy Aleksandra Macieszy (trzy czwarte w lewo) i napis w nieregularnym bloku o treści: Aleksander Macieszy. Napis w wypukłym otoku brzmi: Wybitny Płocczanin Pierwszy Historyk Fotografii Polskiej 1875—1945. Głowa Macieszy została subtelnie wymodelowana przez autora i po mistrzowsku wkomponowana w tło awersu.

W kolistym zagłębionym centrum rewersu, na tle gałązek dębowych, autor wkomponował gładki prostokąt o brzegach nieregularnych, przeznaczony do wygrawerowania nazwiska i imienia lub nazwy instytucji, której ma być wręczony. Powyżej skrót Towarzystwa: PTF, wkomponowany w znaczek przypominający migawkę aparatu fotograficznego. Napis na wypukłym otoku brzmi: Płockie Towarzystwo Fotograficzne im. Aleksandra Macieszy. Prezentowany medal ze względu na wysoki poziom artystyczny i niski nakład stanowi pozycję bardzo poszukiwaną przez kolekcjonerów. Dodatkową atrakcją jest to, że medal przed wręczeniem jest połączony przez płockiego jubilera, Jerzego Stachurskiego.

Kolejny medal wprawdzie dotyczy Kutna i wykonany został z okazji 600-lecia wydania przywileju targowego dla tego miasta, jednakże na rewersie znajduje się podobizna Siemowita IV, księcia płockiego, rawskiego i kujawskiego, wodza rycerzy płockich pod Grunwaldem — co uzasadnia zamieszczenie tego interesującego i wartościowego krążka w niniejszym opracowaniu. Starannie zaprojektowany przez doc. Grzegorza Kowalskiego z Warszawy i wykonany w Mennicy Warszawskiej w nakładzie 1000 egz. (Ø 70 mm, tombak patynowany, srebrzony i oksydowany) przypomina wydarzenie historyczne, które na drodze przekształce-

nia osady w miasto odegrało ważną rolę. Medal przybliży także podobiznę księcia Siemowita IV, żyjącego w latach 1352—1426.

Awers medalu został podzielony przez autora na dwie poziome części: górną wypełnia fragment starego dokumentu, dolną — pieczęć z widocznym orłem i napisy: Na dokumencie, w pięciu wierszach napis o brzmieniu: A.D. 1386 Andrzej z Kutna otrzymał z rąk Siemowity IV przywilej targowy. W dolnej części na gładkim tle napis: W 600 lecie wydania przywileju targowego dla miasta Kutna 1986.

Środkową część rewersu wypełnia popiersie Siemowita IV (trzy czwarte w prawo), księcia płockiego, który zmarł w 1426 r. w Gostyninie i pochowany został w katedrze płockiej. Artysta przedstawił go w zbroi, na głowie hełm z nosalem. Poziomo dwie daty: 1381—1426, w otoku napis: Siemowit IV książę Rawski, Płocki, Kujawski.

Medal autorstwa Grzegorza Kowalskiego jest pozycją wartościową zarówno pod względem artystycznym, jak i historycznym. Nic więc dziwnego, że medale wkrótce po wydaniu rozeszły się i dziś są już nieosiągalne.

Płocki „Cotex” należy do tych zakładów, które pomimo młodego wieku (uruchomienie produkcji nastąpiło w 1973 r.), mają już utrwaloną renomę i na stałe wrosły w płocki krajobraz przemysłowy¹⁵. W trosce o integrację załogi i rozszerzenie form honorowania pracowników za długoletnią i nienaganną pracę, Rada Pracownicza na swym posiedzeniu w dniu 9 lutego 1984 r. podjęła uchwałę o ustanowieniu medalu „Za zasługi dla rozwoju zakładu”. Zastwierdzono również regulamin przyznawania medalu i świadczeń z nim związanych.

Projekt wstępny i model w gipsie wykonał Wiesław Nadrowski. Autor na gładkim tle awersu z prawej strony umieścił płaskorzeźbio-

ne popiersie dziewczyny z opaską na głowie w profilu w lewo przy maszynie dziewiarskiej. „Cotex” jest bowiem typowym zakładem, gdzie kobiety stanowią 80% załogi. Nic więc dziwnego, że autor umieszczając popiersie dziewczyny przy maszynie, chciał w ten sposób symbolicznie niejako, w jej osobie przedstawić całą załogę żeńską tego ważnego producenta odzieży. W górze półkole z napisem o brzmieniu: Za zasługi dla rozwoju zakładu. Rewers przedstawia panoramę miasta od strony Wisły. Jest to widok bardzo charakterystyczny dla grodu Krzywoustego, często umieszczany na pocztówkach, medalach i znaczkach o tematyce płockiej. Znak firmowy obowiązujący w zakładzie, duża litera „C” została pomysłowo wkomponowano w zarys fal Wisły. Poniżej fal napis w czterech wierszach o brzmieniu: Zakłady Przemysłu Dziewiarskiego „Cotex” w Płocku.

Medal autorstwa Wiesława Nadrowskiego przyjęty został z dużym zainteresowaniem i stanowi w „Cotexie” wyraz szczególnego uznania za dobrą i nienaganną pracę zawodową oraz zaangażowanie społeczne na rzecz zakładu.

W roku 1987, w którym Płock uroczystie obchodził 750 rocznicę lokacji miasta na prawie polskim¹⁶, z inicjatywy znanych już wydawców, plockie medalierstwo wzbogaciło się o 4 nowe medale, których łączny nakład wyniósł 2300 sztuk. Trud wybicia medalu podjął Komitet Organizacyjny Obchodów 750-lecia lokacji miasta przy znacznym wsparciu członków zarządu plockiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Archeologicznego i Numizmatycznego.

Autorką wartościowego medalu, nawiązującego do tego ważnego wydarzenia w dziejach miasta, jest znana warszawska plastyczka, Anna Jarnuszkiewicz. Na awersie artystka umieściła fragment starego dokumentu symbolizującego akt lokacyjny z herbem Płocka w postaci pieczęci. W polu pieczęci widoczny jest mur z czterema blankami z prześwietem; nad murem trójkatny szczyt kościoła z rozetą zwieńczony krzyżem, po bokach dwie wieże

zwieńczone krzyżem. Pieczęć ta znana jest z kilkunastu odcisków w ciemnozielonym wosku ze schyłku XIV — pierwszej ćwierci XV w. Na tle dokumentu napis poziomo: W 750 rocznicę lokacji miasta Płocka 1237—1987. W otoku napis: Miejska Rada Narodowa. Prezydent Miasta.

Na gładkim, nieco wgłębionym tle rewersu autorka umieściła popiersie Konrada I Mazowieckiego, który zapoczątkował linię mazowiecką, wygasną w 1526 r. Popiersie księcia trzy czwarte w lewo opracowane zostało na podstawie znanego portretu Matejki. Dzięki zastosowaniu przez autorkę dosadnej charakterystyki twarzy za pomocą głębokiego reliefu, popiersie władcy stało się jakby żywym obrazem. W historii Płocka Konrad był tym księciem, który „...jest zaszczytany i wynoszony wielkimi bardzo i obfitymi łaskami z własnej księcia dobroci płynącymi, więc i my pragniemy wywdzięczyć się mu wedle możności (...) do życzenia, jakiego nam odnośnie założenia Nowego Miasta nie zaniechał przedstawić, natychmiast jednogłośnie postanowiliśmy w należyły sposób się przychylić” — czytamy w akcie lokacyjnym z 1237 r. Dośrodkowo napis: Konrad Mazowiecki.

Medal Anny Jarnuszkiewicz ma znaczenie nie tylko historyczne, gdyż przypomina i utrwala w metalu ważne wydarzenie sprzed 750 laty, ale również stanowi kolejną, ciekawą i ze wszech miar wartościową pozycję w numizmatyce plockiej.

* * *

Pokrótkie przedstawiony zarys plockiego medalierstwa w latach 1980—1987 świadczy, że rozwija się ono dość intensywnie i cieszy się dużą popularnością. Coraz więcej artystów uprawia ten rodzaj sztuki, dzięki czemu istnieje możliwość zgromadzenia w naszych małych mieszkaniach oryginalnych dzieł sztuki. Stale powiększa się też grupa zbieraczy tych intere-

Medal wybity w 1986 r. z okazji ustanowienia przez Radę Pracowniczą ZPDz. „Cotex” wyróżnienia — medalu „Za zasługi dla rozwoju zakładu”

sujących krążków, która traktuje je nie tylko jako osobisty kontakt ze sztuką, ale jako nieustanne odkrywanie kraju ojczystego, jego piękna i historii.

Medalierstwo jest obok książki, telewizji i radia, ścisłym rejestratorem zachodzących zmian w naszym mieście i regionie. Twórcy medali w formie syntezy artystycznej utrwalają ważne wydarzenia i ludzi, którzy pozostawili po sobie trwałe wartości. Już wielu płoczan doczekało się utrwalenia swoich podobizn w metalu. W roku 1988, stosownie do decyzji Zarządu Towarzystwa Naukowego Płockiego, wybitny zostanie medal z podobizną Wincentego Hipolita Gawareckiego, wielkiego historyka dziejów Płocka i Mazowsza, w dwusetną rocznicę jego urodzin. Być może, że w następnych

latach artyści utrwalą na medalach dalsze postacie naszego życia gospodarczego, kulturalnego, oświatowego i politycznego oraz osiągnięcia płockich zakładów pracy. Duże pole do działania ma tu powstałe ponad 10 lat temu Płockie Towarzystwo Archeologiczne i Numizmatyczne.

Wielu autorów płockich medali legitymuje się wyjątkową sprawnością warsztatową, doskonałą techniką i technologią. Ich dzieła są komunikatywne i ekspresyjne. Zdarzają się jednak wśród wielkiej liczby medali pozycje mało atrakcyjne, które cechuje łatwizna techniczna. Wydaje się, że wydawcy medali powinni już w fazie projektowania wyeliminować takie zamysły autorów, które nie odpowiadają współczesnym wymogom sztuki medalierskiej.

PRZYPISY I OBJAŚNIENIA

- ¹ Zob. szerzej: Andrzej Ciesiulski, Pierwsze płockie medale w latach 1903—1939, «Notatki Płockie» 1986, nr 3/128; Jerzy Stefański, *Płock w medalierstwie 1945—1980*, Muzeum Mazowieckie w Płocku, Płock 1981; Adam Więcek, *Dzieje sztuki medalierskiej w Polsce*, Kraków 1972; Jacek Strzałkowski, *Słownik medalierów*, PAN Warszawa 1982; Kazimierz Askanas, *Sztuka Płocka*, Płock 1985; Elżbieta Jędrysek-Migdalska, Ciekawa wystawa medali polskich w Muzeum Mazowieckim w Płocku, «Notatki Płockie» 1975, nr 1/80; *Informator do wystawy zorganizowanej w ramach obchodów 40-lecia PRL (medale, monety i pieniądze papierowe 1944—1984)* opr. przez Andrzeja Ciesiulskiego, Romana Kwaśnickiego i Jerzego Stępniaaka, Muzeum Mazowieckie w Płocku, Płock 1984; Tomasz Pawłowski, Medalierstwo płockie, «Tygodnik Płocki» nr 20/271 z 15. V.1983.
- ² 80 — lat Szkoły, Gimnazjum Polskie, Liceum im. Władysława Jagielly 1906—1986 w Płocku, pod red. Romany Kuffel, Płock 1986.
- ³ Jerzy Stefański, *Płock... op. cit.*; nadto: ZPAP Artyści plastycy Okręgu Warszawskiego 1945—1970. *Słownik Biograficzny*, Warszawa 1972.
- ⁴ *Portrety w medalierstwie Edwarda Gorola*, Muzeum im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Kętrzynie, Oddział Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie, Kętrzyn 1978.
- ⁵ Stanisław Sikora, *Rzeźby i medale, Centralne Biuro Wystaw Artystycznych*, Warszawa 1976; Stanisław Sikora, *Muzeum Ziemi Zawkrzeńskiej*, Mława 1986.
- ⁶ *Plastyka a medale s wojskousou tematikou Edmunda Majkowskiego*, Praha 1986.

- ⁷ Jerzy Stefański, *Płock... op. cit.*
- ⁸ *Kongres Krajoznawczy w Płocku*, Płock TNP 1980.
- ⁹ Michał Marian Grzybowski, *Sześćset lat 600-lecie nadania praw miejskich 1383—1983*, «Studia Płockie», Tom XIII/1985.
- ¹⁰ Zob. szerzej: Jerzy Stefański, *XXX lat produkcji kombajnów zbożowych w Płocku 1954—1984*, MMP Płock 1986; nadto: Jerzy Stefański, *Dzieje Fabryki Maszyn Żniwnych im. Marccelego Nowotki w Płocku 1870—1977*, Płock TNP 1987.
- ¹¹ Andrzej Ciesiulski, Z szuflady kolekcjonera, «Tygodnik Płocki» nr 16/774 z 19.IV.1987.
- ¹² Zob. szerzej: Marcin Kamiński, Szkic życia muzycznego Płocka w okresie 40-lecia Polski Ludowej, «Notatki Płockie» 1984 nr 4/121.
- ¹³ Zob. szerzej: Jakub Chojnacki, Bolesław III Krzywousty — w 900. rocznicę urodzin, «Notatki Płockie» 1985 nr 3/124; Michał Marian Grzybowski, Bolesław III Krzywousty i jego stosunek do Kościoła, «Notatki Płockie» 1985, nr 3/124; Jerzy Stefański, *Dziewięćsetna rocznica urodzin Bolesława III Krzywoustego (1085—1985)*, Płock TNP 1985.
- ¹⁴ Zob. szerzej: Wiesław Koński, *Płocka Petrochemia 1960—1985*, Płock 1986, wyd. MZRiP.
- ¹⁵ Zob. szerzej: Jerzy Stefański, Powstanie i rozwój Zakładów Przemysłu Dzewiarskiego „Cotex” w Płocku (1973—1985), «Notatki Płockie» 1985, nr 4/125.
- ¹⁶ *Program obchodów 750 rocznicy lokacji miasta Płocka*, opr. przez Komitet Organizacyjny Obchodów, Płock 1987; Jerzy Stefański, *Płock w 750 rocznicę lokacji miasta na prawie polskim 1237—1987*, TNP Płock 1987.